

مبانی عروض و قافیه

نویسنده:

دکتر احمد علی جعفری

(عضو هیأت علمی دانشگاه)

۱۳۸۸

سرشناسه	: جعفری، احمدعلی، ۱۳۲۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: مبانی عروض و قافیه/نویسنده احمدعلی جعفری.
مشخصات نشر	: تهران: سیمین دخت: باغ کتاب، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۸ ص.
شابک	: 978-964-8587-98-2
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
پادداشت	: چاپ فنی: احمدعلی جعفری، ۱۳۷۸.
پادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۲۷] - ۱۲۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: عروض فارسی
موضوع	: قافیه
رده بندی کنگره	: ۱۳۸۸ م۲ ۷۴۸/ج۷ PIR۲۵۵۸
رده بندی دیویی	: ۸۵۰/۳۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۷۲۰۵۳۶

عنوان:	مبانی عروض و قافیه
مولف:	احمد علی جعفری
ناشر:	انتشارات سیمین دخت
ناشر همکار:	انتشارات ناصرین
تیراژ:	۱۱۰۰ جلد
نوبت چاپ:	اول ۱۳۸۸
قیمت:	۴۹۵۰ تومان
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۸۵۸۷-۹۸-۲
	ISBN: 978-964-8587-98-2

فهرست مطالب

۵	پیشگفتار
	بخش اول: عروض
	فصل اول
۷	وزن شعر ایران پیش از اسلام
۸	وزن شعر ایران باستان
۹	وزن شعر ایران زمان اشکانی و ساسانی
۱۱	انواع شعر دوره ساسانی
	فصل دوم
۱۳	علت نامگذاری علم عروض چیست؟
۱۴	منشأ عروض فارسی کجاست؟
۱۷	فایده علم عروض
۱۸	چگونه می توان علم عروض را یاد گرفت؟
۱۹	تعریف وزن
۲۰	انواع وزن شعر
۲۲	وزن چگونه بوجود می آید؟
۲۳	تعریف هجا
۲۳	انواع حرف (صامت، مصوت)
۲۵	انواع هجا
	فصل سوم
۲۷	تقطیع
۲۸	انواع تقطیع
۲۹	نکات مهم در تقطیع (مقدمات تقطیع)
۳۰	مقدمات تقطیع
۳۳	مراحل بدست آوردن وزن شعر
	فصل چهارم
۳۶	ارکان (افاعیل) عروضی
۳۹	جدول مشهورترین و پرکاربردترین ارکان عروضی
۴۰	بحر عروضی

۴۰	انواع بحر عروضی.....
	■ فصل پنجم
۴۲	زحاف چیست؟.....
۴۳	تعداد بحرهای عروضی چند است؟.....
۶۲	اوزان مختلف الارکان.....
۶۶	طریقه نامگذاری اوزان.....
۷۰	جدول بحرهای عروضی همراه وزن آنها.....
۷۱	اختیارات شاعری.....
۷۵	زحاف بحرهای عروضی.....
۸۱	جدول زحافات مشهور به ترتیب الفبا و نقش آنها.....
۸۲	مشهورترین زحافات بحور متفق الارکان.....
	■ فصل ششم
۸۸	معرفی اوزان ویژه.....
	■ فصل هفتم
۹۲	معرفی وزن اشعار حافظ.....
	■ فصل هشتم
۱۰۰	رساله عروض و طواط یا ادیب صابر ترمذی.....
	■ فصل نهم
۱۰۷	مطالبی از بزرگان درباره شعر.....
	■ فصل دهم
۱۱۴	معرفی وزن و بحر عروضی ۵۰ غزل اول دیوان حافظ.....
۱۲۲	بخش دوم: قافیه.....
۱۲۲	ردیف.....
۱۲۳	حروف قافیه.....
۱۲۵	حروف پیش از روی.....
۱۳۰	حروف بعد از روی.....
۱۳۲	حرکات قافیه.....
۱۳۴	عیوب قافیه.....
۱۳۶	■ فهرست منابع.....

■ پیشگفتار

از آغازین دورهٔ آشنایی‌ام با علم عروض و قافیه - که بحق آنها را باید فن و هنر دانست - همواره در این فکر بودم که چگونه می‌توان راهی پیشنهاد کرد تا یادگیری قواعد این علم و کشف رموز آن، آسان شود. و اگر کسی خواست که به یادگیری آن اقدام کند، با آموختن این قواعد و فنون، موفق شود که به کشف رموز و دقایق این علم، دست یابد، و به سادگی و راحتی بتواند وزن شعر را تشخیص دهد و به فنون قافیه مسلط شود.

از طرفی هم ضمن سالها تدریس و مطالعه و تحقیق این درس در دانشگاه، متوجه شدم که مشکل عمدهٔ دانشجویان در یادگیری این درس، آن است که هرچند که آن را به دقت هم فرا می‌گیرند اما سرانجام - حتی بعد از فارغ‌التحصیل شدن - از عهدهٔ تشخیص وزن شعر، به خوبی بر نمی‌آیند. به همین دلیل تصمیم گرفتم که کتابی آسان و همه‌کس فهم، تألیف کنم تا شاید بتوانم در یادگیری و فهم دانش مذکور قدمی - هرچند ناچیز - برداشته باشم.

از آنجایی که یادگیری عروض و قافیه به تمرین و تکرار و فهم سادهٔ آن نیازمند است، سعی کرده‌ام در این کتاب، مطالب را به زبان ساده بیان کنم و هر جا که لازم بوده، به منظور تکرار و یادآوری مطالب ارائه شده، تمرین‌هایی آورده‌ام که با پاسخگویی به آنها می‌توان برای یادگیری مطالب بعدی کتاب، آماده شد.

از عنایات حضرت حق، در کمال خشوع و تواضع سپاسگزارم، مخصوصاً که توفیق خود را رفیق راه این جانب در نگارش این کتاب گردانید و مرا چون گذشته در انجام این مهم یار و یاور بود، و از آنجایی که بدون تردید در بخشهایی از این کتاب، جای چون و چرا باقی است، از همکارانِ هوشیار و

خوانندگان نکته سنج انتظار دارم، آنچه در نقد این کتاب به نظرشان می آید، مخصوصاً پیشنهادهای سازنده خود را، اعلام دارند تا انشاءالله آیندگان بتوانند آثاری بی عیب تر ارائه نمایند و اگر عمری باقی بود و توفیق حضرت جانان رفیق راه گشت، در چاپهای بعدی تجدیدنظر کنیم. چه، در این مورد هرچه را یافته ام گفته ام و کدام یافته و گفته است که از خطا و لغزش مصون بوده باشد؟

بماند سالها این نظم و ترتیب ز ما هر ذره خاک افتاده جایی
غرض نقشی است کز ما باز ماند که هستی را نمی بینم بقایی

دکتر احمد علی جعفری

تهران ۱۳۷۸